

UGSEAD

Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi
International Journal of Research in Fine Arts Education

<http://ugsead.penpublishing.net>

PENACADEMIC

Covid-19 Pandemisinin Sanatın Çocuklara Takdimi ve Katılım Süreçlerinde Yarattığı Değişiklikler¹

Changes in the Presentation of Art to Children and Participation Processes of the Covid-19 Pandemic²

Büşra İNAN KOTAN
Öğretmen

Nalan ARABACI
Ordu Üniversitesi

Geliş Tarihi: 25 Ağustos 2022
Kabul Tarihi: 25 Aralık 2022
Çevrimiçi Yayın Tarihi: 28 Aralık 2022

Anahtar kelimeler:

Sanat, sanat gelişimi, sanat etkinlikleri, çocuk, Covid-19

ÖZET

Sanat en temel tanımıyla yaratıcılık ve hayal gücü sonucunda meydana gelen anlatım biçimidir. İnsanın hayal, duygu ve düşüncelerini gerçek ve soyut materyallerin yanı sıra yaratıcılıklarını da kullanarak bireyi etkileyecek bir şekilde özgün olarak ifade etmesidir. Sanat, yüzyıllardır insanlığın kendini ifadesinin bir yolu olmuştur. Mağara duvarlarını kullanarak resimler oluşturan insanlardan günümüze gelinceye dek sanat, yaşamın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Erken çocukluk döneminden itibaren çocuklara sunulan sanatsal etkinlikler, onların hayal güçlerini geliştirerek başta yaratıcılıkları olmak üzere pek çok gelişim alanını destekleyerek kendilerini özgürce ifade etmelerinde son derece önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." sözüyle, sanatın insanlar için önemine ve sanat yoksunluğunun doğuracağı olumsuz sonuçlara vurgu yapmıştır. 2020 yılının bahar aylarında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi tüm dünyada pek çok farklı açıdan insan yaşamını olumsuz etkilemiş, çoğunlukla etkileşimli ve bir arada yapılan sanat etkinlikleri de bu durumdan fazlasıyla payını almıştır. Ancak bu olumsuz yaşantı ve kriz süreci aynı zamanda sanat açısından beklenmedik bir fırsatı da doğurmuştur. Her krizin bir "tehlike" ve "fırsat" içerdiği Çin alfabesinde farklı sembollerle ifade edilmiştir. Zira, ünlü İngiliz siyasetçi Winston Churchill de bu duruma işaret edercesine "İyi bir krizi asla ziyan etmeyin." demiştir. Pandemi sürecinde ister müze ziyaretleri isterse konserler ve atölye etkinlikleri gibi pek çok sanatsal etkinlikte artan bir şekilde dijital kanalların kullanılması, tüm dünyada sanatın çocuklar için demokratikleşmesine hizmet ederek sanat bağlamında çok büyük katkı sağlamıştır. Bu noktadan hareketle, derleme türündeki bu çalışmada, sanatın çocuklar için önemine ve gerekliliğinin vurgulanmasıyla birlikte, tüm dünyayı etkisi altına alan ve insanlık tarihinin en önemli toplumsal sınavlarından birinin verildiği Covid-19 pandemisi döneminde sanatın tüm toplumla birlikte onun özelinde çocuklara takdimi ve katılım süreçlerinde yarattığı değişikliklerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, "Sanat-insan ilişkisi nasıldır ve neden önemlidir?", "İnsanın sanatsal gelişimi nasıldır?", "Erken çocukluk döneminde sanatın gelişim alanlarına etkisi nasıldır?" ve "Covid-19 pandemisi sanat açısından nasıl bir sonuç ortaya çıkarmıştır?" sorularına cevap aranmıştır. Bu çalışmanın, eğitim programcılara ve yöneticilerine, öğretmenlere, çeşitli alanlarda çocukla çalışan uzmanlara, öğretmen ve uzman adaylarına, ebeveynlere ve bu konu bağlamında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol göstereceği düşünülmüş ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

© UGSEAD All rights reserved

¹ Bu çalışma, 17-18 Mayıs 2022 tarihinde düzenlenen Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² This study was presented as an oral presentation at the Ordu University Social Sciences Graduate Student Symposium held on May 17-18, 2022.

Received: 25 August 2022

Accepted: 25 December 2022

Online Release: 28 December 2022

Keywords:

Art, art development, art events, child, Covid-19

EXTENDED ABSTRACT

Art, in its most basic definition, is a form of expression that occurs as a result of creativity and imagination. It is the original expression of one's dreams, feelings and thoughts in a way that will affect the individual by using their creativity as well as real and abstract materials. Art has been a way of human self-expression for centuries. Art has become an indispensable element of life until today, when people create paintings using cave walls. Artistic activities offered to children from early childhood are extremely important for them to express themselves freely by developing their imaginations and supporting many areas of development, especially their creativity. Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, emphasized the importance of art for people and the negative consequences of the lack of art, with the words "A nation without art means that one of its lifebloods has been severed." The Covid-19 pandemic, which emerged in the spring of 2020, has negatively affected human life in many different ways all over the world, and art activities, mostly interactive and together, have taken their share from this situation. However, this negative experience and crisis process also created an unexpected opportunity for art. It is expressed with different symbols in the Chinese alphabet that every crisis includes a "danger" and "opportunity". The famous British politician Winston Churchill also made a reference to this situation and said, "Never waste a good crisis." The increasing use of digital channels in many artistic activities such as museum visits, concerts and workshop events during the pandemic process has made a great contribution in the context of art by serving the democratization of art for children all over the world. From this point of view, in this compilation study, with the emphasis on the importance and necessity of art for children, during the Covid-19 pandemic, which affected the whole world and where one of the most important social tests in the history of humanity, was given, the presentation of art to the whole society and especially to children and the changes created in the processes of participation. In line with this purpose, "How is the art-human relationship and why is it important?", "How is the artistic development of human beings?", "How is the effect of art on developmental areas in early childhood?" and "How has the Covid-19 pandemic resulted in art?" answers to the questions were sought. In this study, the literature review method was used. The collection of data by examining the existing sources and documents on a certain subject is called "literature scanning". Literature review is used as a method that helps to understand the situations related to the research problem and to put the research in a historical perspective. In this study, data were obtained by using the literature review in the context of related topics.

The Covid-19 pandemic, which emerged in December 2019 in Wuhan, China, has spread rapidly all over the world and caused many casualties. The World Health Organization has declared this epidemic, which has affected the entire world, as a global pandemic. In order to prevent the transmission and spread of the disease, the importance of physical distance has been explained by health organizations and social distance rules have started to be applied all over the world. This situation has caused fundamental changes in people's lives by affecting all social, political or economic areas, especially health. In this process, family members who could not go to school and work and had to stay at home were dragged into a lifestyle outside of the usual family life. With the Covid-19 pandemic, there has been a greater digitalization of life in all areas and an increase in technology literacy. Imported by all the states of emergency measures within the main social, cultural, leisure and recreational activities have been temporarily suspended, and then the industries and cultural institutions (museums, theaters, concerts, etc.) including non-essential businesses have been closed. Accordingly, the demand for cultural and creative content has increased throughout the closure period, and digital access has become more important than ever. The Covid-19 pandemic has created many disadvantageous situations for all people and especially for children. All individuals, especially preschool children and adolescent children of developmental age, who are in a critical period in many respects, have been negatively affected by this process. This period has created a disadvantaged situation, especially in terms of the social and emotional development of children who are at the age of development. The emotional development of people who are deprived of artistic activities that feed the individual in terms of socialization, communication and interaction, gaining aesthetic values was also affected at the same rate. However, the Covid-19 pandemic, which is the subject of all these processes, has also given rise to an opportunity. This opportunity has actually been realized in the presentation of art, which was previously used as a tool and method, to people and children through digital platforms. Especially children living in rural areas and disadvantaged areas, who have never had access to art before or whose interaction with artistic activities has been very limited, have been able to access art much more through digital channels, and this has greatly contributed to the democratization of art for children.

In this context, many museums have been opened to virtual access and have started to carry out their activities online remotely at a fast pace. The museums have continued to share artistic news and activities in this process, organizing online exhibitions, coloring books, etc. It has offered the possibility to download some services for free. In the same way, many publishing houses have also made coloring books available virtually. In order to bring their works together with the audience, artists have organized exhibitions in virtual galleries and offered online artistic events. Like many musicals, performances related to the visual arts have been published for free. Public institutions and organizations (Municipalities, universities, conservatories, media outlets such as TRT), privately owned organizations (Banks, companies in the communication sector, nursery-kindergarten-study center, etc. organizations), non-governmental organizations (Associations, foundations, etc.) various organizations, concerts, festivals, etc. They have been among the organizations that mediate the meeting of art with children through activities. Courses, seminars, workshops, exhibitions, summer campuses, etc. are organized within the educational institutions that are directly related to art through the activities, many children have been able to realize artistic practices. Various activities were also organized for different groups such as disadvantaged children or gifted children, and through art activities, these groups were supported in many areas of development, especially in terms of social and emotional development.

As the famous philosopher Thales said “Even at the moment when everything disappears, there is hope.”. Human intelligence and affective qualities have a great innate potential to develop and realize themselves in accordance with the needs. There is a lot of evidence that shows that the level of creativity is realized at the highest level when interacting with these potential environmental conditions. In this direction, efforts should be continued to protect this advantageous situation that has emerged from a disadvantaged situation and to bring art to more people through digital channels than it is now, especially children who need art and should meet art at the earliest age. The necessary infrastructure, content and financial preparations should be made by all private and legal institutions and organizations related to art, especially the state, educational platforms, local government bodies such as governorships and municipalities, foundations, associations and independent artists to present events through digital channels. Research should also be conducted on whether there are any other channels for art to reach children, and what the results obtained when it is delivered through these channels should be published in comparative reports.

© UGSEAD All rights reserved

Giriş

Bireyin gelişimi ömür boyu devam eden bir süreçtir ve gelişimde bazı kritik dönemler bulunmaktadır. Erken çocukluk dönemi gelişim alanları bakımından birçok kritik dönemi barındırmaktadır. Bu dönemle birlikte çocuk kendisine aktarılmak istenenleri kolayca özümsemekte, aktarılan bütün bilgileri ve alışkanlığı kalıcı olarak benimsemekte ve tüm gelişim alanları çok daha hızlı bir şekilde ilerlemektedir. Bu dönemde çocukların gelişim alanlarına yapılacak yatırım yani teşvik, destek ve fırsatlar hem onun hem de toplumun gelişmesinde ve kalkınmasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, çocuğun gelişim alanları dengeli ve tutarlı bir biçimde desteklenmelidir. Çünkü gelişim bir bütündür. Tüm gelişim alanları birbiri ile ilişkili ve birbirine olumlu ya da olumsuz etki edebilecek özelliktedir. Pek çok gelişim alanı ile kesişim halinde bulunan çocuğun estetik bakış açısı ve sanatsal becerileri de erken çocukluk döneminde gelişmeye başlamaktadır. Lowenfeld ve Brittain’a göre çocuk, tatma, işitme, dokunma ve emeklemeyle birlikte hayata tepki vermeye başlar ve bu tepkiler sanatsal üretimin oluşumu kabul edilir. Çocuklar süreç içerisinde, yaratıcı oyunlar gibi çeşitli sanatsal etkinlikler aracılığıyla çevrelerini keşfetme deneyimlerine devam ederler (Lowenfeld ve Brittain, 1987; akt. Aykaç, 2019).

Sanat, bireylerin görmesini, hissetmesini, duymasını ve tüm bunları aktarabilmesini sağlar. Simgeler yoluyla duygular, düşünceler ve imgeler anlatılır. Tarihsel perspektifte sanat kavramı 19. yüzyılın bitimine yakın tartışılmaya başlanmıştır. Bu döneme kadar, sanatın belirlenmiş bilimsel kuramlarda bahsedildiği gibi kesin bir tanımını yapmak mümkün değildir. Bu nedenle geçmiş dönemlerdeki estetikçiler, düşünürler sanatın temeline yönelik somut bulgulardan ziyade tartışmalar ve varsayımlar üzerinde durmuşlardır (Özer, 2013). Sanat tarihçisi Herbert Read’a göre sanat; “hoşa giden biçimler yaratma çabası”dır. Bu biçimler estetik duygularımızı okşar ve estetik duygumuzu okşayan da duygularımızın içindeki biçim ilişkilerinin uyumu ve birliğidir (Read, 1960; akt. Buyurgan ve Buyurgan, 2020). Sanatın duygularımızı iyileştirmede ve

düzenlemede önemli bir rol oynadığını ve bu faydaların çeşitli sanat formlarında bulunduğunu gösteren pek çok araştırma bulunmaktadır. Sanat yapmak (örneğin, çizmek, boyamak) öfkeyi ve kaygıyı kontrol ederek bireyin olumsuz duygularla başa çıkmasını ve bu sayede rahatlamasını sağlamaktadır (Drake, Papazian ve Grossman, 2022).

Sanat, bireyin estetik bakış açısı kazanmasına, çevreye karşı duyarlı olmasına, kendini tanımasına, duygu ve düşüncelerini değişik yollarla ifade etmesine, iletişim becerileri geliştirmesine, yaşadığı dünyayı daha iyi algılamasına, başka bir ifadeyle yaratıcılığın geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bunların en doğru ve en etkin biçimde yerine getirilebilmesi için erken yaşlardan itibaren bireyin sanatsal gücünün, ilgi ve ihtiyaçları ile yeteneklerinin bilinmesi gerekmektedir. Sanatın gayesi, sonuçta ortaya çıkan ürünlerin dış görüntüsünü açıklamak değil, onların özündeki anlamı ortaya çıkarmaktır. Sanat, yalnızca özel yeteneği olup meslek edinmek için ilgilenen bireylere özgü olmayıp, erken çocukluk döneminden itibaren ömür boyu çeşitli aşama ve basamaklarda devam edecek eğitsel bir süreç olarak görülmelidir (Can Yaşar ve Aral, 2009). Müzik, dans, tiyatro, resim, mimarlık, heykel ve edebiyat gibi görsel, sözel ve işitsel biçimleri bulunan sanatın bireyin kendini fark etmesiyle başlayan ve bu farkındalıkla kendini ifade etme sürecinde başvurduğu en etkili araçlardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca sanat, bireyin hayal gücünü ve yaratıcılığını işe koşarak “bireyselliğini” ifade etmesine olanak tanıyan en özgür alanlardan biridir. Bireyin henüz kendini sözlü ve yazılı olarak yeterince ifade edemediği dönem olan okul öncesi dönem, tüm gelişim alanlarının desteklenmesinde olduğu gibi, sanatsal gelişimin desteklenmesi için de kritik bir öneme sahiptir. Zira okul öncesi çağ, öğrenmenin ve gelişimin kendini en fazla gösterdiği dönemdir (Arabacı ve Feyman Gök, 2021).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, “*Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.*” sözüyle, sanatın insanlar için önemine ve sanat yoksunluğunun doğuracağı sonuçlara vurgu yapmıştır. 2020 yılının bahar aylarında ortaya çıkan Covid-19 pandemisi tüm dünyada pek çok farklı açıdan insan yaşamını olumsuz etkilemiş, çoğunlukla etkileşimli ve bir arada yapılan sanat etkinlikleri de bu durumdan fazlasıyla payını almıştır. Ancak bu olumsuz yaşantı ve kriz süreci aynı zamanda sanat açısından önemli bir fırsatı da doğurmuştur. Her krizin bir “tehlike” ve “fırsat” içerdiği Çin alfabesinde farklı sembollerle anlatılmıştır. Zira, ünlü İngiliz siyasetçi Winston Churchill de bu duruma işaret edercesine “*İyi bir krizi asla ziyan etmeyin.*” demiştir. Pandemi sürecinde ister müze ziyaretleri isterse konserler ve atölye etkinlikleri gibi pek çok sanatsal etkinlikte artan bir şekilde dijital kanalların kullanılması, sanatın tüm dünyadaki insanlar ve özellikle de sanatla en erken yaşlarda tanışması elzem olan çocuklar için demokratikleşmesine hizmet ederek, “sanat” bağlamında çok büyük katkı sağlamıştır.

Toplumun geleceğini yönlendirecek en önemli güç olan çocukların, erken yıllarda nitelikli ortamlar, bireyler, etkinlikler ve materyallerle etkileşim halinde olmaları onların ilerideki yaşamları açısından çok büyük önem arz etmektedir. Literatürde yer alan pek çok araştırmada, insan yaşamındaki erken yılların çeşitli konular bağlamındaki önemini ortaya koyan bulgular mevcuttur. Çocuklar için “kritik” ya da “duyarlı” olarak ifade edilen bu dönem, doğuştan ve genetik faktörlerle getirilen potansiyelin ortaya çıkarılmasında “sanat” gibi çevresel faktörlerin ne derece önemli olduğunu göstermesi bakımından da kıymetlidir. Bu yıllarda kazanılan estetik değerler, sanatsal bakış açısı ve iç görü, çocuğun yaşamını birçok gelişim alanını kapsayacak şekilde zenginleştirmektedir. Bu doğrultuda, çocuklar açısından sanatın hayati öneminin vurgulanması ve üst düzeyde farkındalık yaratılması önemli görülmektedir.

Bu çalışmada, sanatın çocuklar için öneminin ve gerekliliğinin vurgulanmasıyla birlikte, tüm dünyayı etkisi altına alan ve insanlık tarihinin en önemli toplumsal sınavlarından birinin verildiği Covid-19 pandemisi döneminde sanatın tüm toplumla birlikte onun özelinde çocuklara takdimi ve katılım süreçlerinde yarattığı değişikliklerin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, “Sanat-insan ilişkisi nasıldır ve neden önemlidir?”, “İnsanın sanatsal gelişimi nasıldır?”, “Erken çocukluk döneminde sanatın gelişim alanlarına etkisi nasıldır?” ve “Covid-19 pandemisi sanat açısından nasıl bir sonuç ortaya çıkarmıştır?” sorularına cevap aranmıştır. Bu noktadan hareketle, ilgili alt amaçlar bağlamındaki literatür taramasından yararlanılarak veriler elde edilmiştir. Literatür taraması, belli bir konudaki var olan kaynak ve belgelerin incelenerek veri toplanmasına bağlı olarak araştırma problemine ilişkin durumların anlaşılmasına ve araştırmanın tarihsel bir perspektife oturtulmasına yardımcı olan bir yöntem olarak kullanılmaktadır (Karasar, 2005). Yapılan bu çalışmanın, eğitim programcılara ve yöneticilerine, öğretmenlere, çeşitli alanlarda çocukla çalışan

uzmanlara, öğretmen ve uzman adaylarına, ebeveynlere ve bu konu bağlamında çalışma yapmak isteyen araştırmacılara yol göstereceği düşünülerek çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

1. Sanat Kavramının Varlığı ve İnsanın Sanata Olan Eğilimi

Sanat, insanların hayattaki deneyimlerini ve duygularını hikayeler, görüntüler, sesler, performanslar vb. yöntemlerle başkalarına iletmelerini sağlayan ve insanlarla iletişim kurmasına yarayan bir araçtır (Noble, 2021). Kapsamlı şekilde sanatın varoluşundan bahsetmek için öncelikle soyutta bir fikir, düş veya duygunun varlığından bahsedilmesi, bu varoluşun kişiyi harekete geçirecek seviyede olması ve somutta bu düşünce, fikir veya duygunun başkalarının göreceği biçimde ortaya koyulması oldukça önemlidir. Hayatın içinden çıkan bir insan etkinliği olan sanat, insanın fizyolojik ihtiyaçları kadar vazgeçilmez olmasa da sosyal gereksinimler kapsamında değerlendirilebilen ve insanın güzellik duygusundan kaynaklı olarak cereyan eden bir tanımdır. Sanata ilişkin pek çok kavram var olmakla birlikte genel anlamda “hayal gücü ve yaratıcılığın” sonucu olan her şeye sanat adı verilebilir. İnsanın duygu ve düşüncelerine renk vererek gözle görülür eserler meydana çıkarması sanatın varoluş nedenini oluşturur (Bayraktar, 2019).

Sanat kavramının, toplumsal-kültürel hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğu, insanın dünyada varoluşu ile düşünülmesi gerekmektedir. Temelinde bir çalışma ve yaşama şekli, sosyal bir gerçek barındıran sanat kavramı, barbar toplumdaki günümüze gelinceye dek gelişmesi içinde incelendiğinden tek başına diğer faaliyet alanlarından bağımsız bir tarihi değil, diğer faaliyet alanlarıyla bağları olduğu görülür. Bu yüzden sanatın, barbar toplumdaki şekilden bugünkü haline gelişi, içinde bulunduğu toplumların ve burada yaşayan insanların tarihsel gelişiminden, değişiminden farklı düşünülemez. Birlikte bir yaşantı, bütüncül bir çaba halinden bireysel bir karaktere, bir meşgale şekline gelişi, insan emeğinin tarihsel kişiliğine bağlıdır (Güler,1990). İlk insanlardan, günümüze gelinceye dek geçen zamanın uzunluğu, içeriğini tam olarak bilmediğimiz karanlık çağları da kapsamaktadır. Bugünkü varsayımımıza göre, sanat eseri olarak bahsedebileceğimiz bir şeklin meydana gelişini kesin bir şekilde söyleyememekle beraber, ilk aletin icat edilmesiyle önemli bir aşama kaydedilmiş, gün geçtikçe insan eli çok daha maharetli, çok daha usta olabilmıştır. Öğrenilen biçim verme ustalığı kuşaktan kuşağa aktarılmış, ustalık bütün nesillerde artarak devam etmiştir. Sadece bir çalışma organı olarak görülen insan eli, zamanla sanat üreten bir araca dönüşmüştür (Yolcu, 2021).

Platon, “İnsanın sanat yapmasının temel nedeni ve sanatın insan yaşamındaki yeri nedir?”, “Neden bir şeyler üretme-yaratma ihtiyacı duyarız?” soruları ile sanatı “güzel” ideasına bağlayarak izah etmek istemiştir. Güzel ideasından yola çıkan sonlu insan ruhu hayatında sonsuz güzeli elde etmek ve ona ulaşmak ister. Bu istek, onu güzele katılmaya ve güzel şeyler yapmaya iter (Ülger, 2013). Sanat, insan hayatının neredeyse her anında bireyin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsanlar nereye giderlerse gitsinler tasarım ve sanat çalışmalarını görebilirler. İnsanlar sanat biçimlerini ve ortaya çıkan tasarım ürünlerini neredeyse her gün, bir bardakta, kullandıkları bir tabakta, giysilerinde veya mobilyalarında görebilmektedir. Bu özellik sanatın birey açısından oldukça önemli olduğunu ortaya koymaktadır (Mercin ve Alakuş, 2007).

Sonuç itibarıyla sanat, kişinin duygu ve düşüncelerinin yansımalarıdır. İster sanatçı ister sanatı alımlayıcı olsun sanatsız bir hayat düşünülemez. Müzik veya sahne sanatları, edebi sanatlar veya plastik sanatlar olsun, her çeşit sanat dalı ilgisi için duygusal bir ihtiyaçtır. Yemek, içmek veya yürümek birer biyolojik ihtiyaç ise dinleme, konuşma, düşünme ve de izleme psikolojik ihtiyaçlardır. Sosyalleşme kadar hayal kurma ve düşünme psikolojik gerekliliktir. Sanat, bireyin yaratıcılığını, hayal gücünü geliştirmesi ve duygularını ifade etmesine yarayan bir araçtır. İzlenen film, okunulan kitap, incelenen resim ya da dinlenen müzik bireyde psikolojik etkiler bırakarak hayatını etkiler (Kahraman, 2020).

2. Erken Çocukluk Döneminde Sanat Gelişimi

Erken çocukluk dönemi, daha önce de belirtildiği üzere çocukların öğrenmelerinin en yoğun olduğu dönemdir. Bu dönemde merak ve araştırma en üst düzeydedir ve bu yolla öğrenme sağlanır. Duyu organlarını aktif bir şekilde kullanarak öğrenen çocukların gelişimleri de iki yönlü olarak desteklenmektedir. Bu anlamda, çocuklar sanatla ne kadar erken tanıştırlarsa bu durum yaşam boyu süren sanat ilgisinin oluşmasında önemli bir fayda sağlamaktadır (Ocak Karabay ve Bilir Seyhan, 2017).

Çocuğun sanatla tanışması okul öncesi dönemde sanat etkinlikleriyle başlamaktadır. Sanatsal gelişim iki-beş yaş arasında ve okul öncesi dönemden itibaren çocuğun ilgisi ve yaratıcılığı doğrultusunda gelişir. Sanat etkinlikleri hayal gücü ve yaratıcılığın kendini göstermesiyle birlikte farklı boyutlarda (müzik, dans, resim vb.) ortaya çıkabilir. Çocuklar sanat yoluyla görmeyi, dokunmayı, tat almayı, dinlemeyi öğrenir. Çocuklar simgesel olarak kendi dünyalarını keşfedebilmek için çizerler ve üç-dört yaşlarındaki hemen hemen çoğu çocuk gözlemlenebilir simgesel şekillerle gerçeklik konusundaki düşüncelerini paylaşmak için ihtiyaç duydukları yeteneklere sahip olur (Ünal, 2018).

Çocuğun sanatsal becerilerinin gelişimi bazı aşamalardan geçerek belirli bir olgunluğa ulaşmaktadır. Bu aşamaların her birindeki niteliksel özellikler aşağıdaki başlıklarda sırası ile açıklanmaktadır.

2.1. Karalama Dönemi (2-4 yaş)

Bebeklik döneminin sonlarında ve okul öncesi yaşların erken dönemlerinde çocuklar genellikle karalama yaparlar. Karalama dönemi süresince kâğıda yaptıkları karalama ve işaretlemeler gittikçe kontrollü bir hal alır ve sonrasında ayrıık şekiller ve dairesel vuruşlar yapmaya başlarlar. Kollarını masaya dayamak ve çizim aletlerini avuçlamak yerine parmaklarıyla tutmaya başladıkça çocuklar daha fazla kontrol sahibi olurlar. Sonunda çocuklar karalamaya bir isim verip onların ne anlama geldiğini anlatırlar (İnan, 2018). Amaçsız bir şekilde başlayan ve kalemin kendisiyle bir oyun halinde sürdürülen çizimler giderek dikkatli bir karalamaya dönüşür. Bu evrenin sonuna doğru, bir nesnenin belli parçalarının çizilmesine yönelindiği görülür (San, 2020).

Çocuklar genellikle üç yaşına gelinceye dek kendilerine verilen her düz tabanı bir araçla karalama gereksinimi duyarlar. Çocuklar 3-4 yaşlarında artık karaladıklarını isimlendirmeye başlarlar. Çizmiş oldukları şekiller gerçek nesnelere benzemez. Yapmış olduğu karalama bazen baba bazen anne ya da farklı bir nesne olarak isimlendirilebilir. Bununla birlikte bazen de çocuk karalarken ne çizmeyi düşündüğünü söyleyebilir. 3-5 yaş arası kapsayan dönem "baston ayak" dönemi olarak isimlendirilir. Baston ayaklı şekiller oluşturmadan hemen önce çocuklar merdiven şemaları çizerler. Bu durum baston ayaklı insan figürü çizmeye ön hazırlıktır. Ebeveynler bu insan çizimlerini başka nesnelere benzetebilir, güneş olarak algılayabilirler. Çocuk için bu resimler güneşten çok parlama, hissetme, dokunma gibi anlamlara gelir. 3-4 yaşlarında çocuk zamanla hissetme ve dokunmayı terk etmeye başlar. Her kültürdeki çocuk resimlerinde baston ayaklı insan figürleri kendini göstermektedir. Çocuk için bu durum bir gelişim aşamasıdır. Bu dönemde çocuk henüz baş ile bedeni birbirinden ayıramaz, baston kollar yapar. İlginç olan dört yaşındaki bir çocuğun vücudunu resimde çizdiğinden çok daha iyi bilmesi ve anlatmasıdır. Bu noktadan hareketle çocuk resimde bildiği, tanıdığı şeylerden ziyade düşündüğünü yapmaktadır denilebilir (Çakır İlhan, 1995).

Arnheim'e (2012) göre, bu dönemdeki çocuklar kaslarını ritmik olarak ve sürekli kullanarak, daha önceden bir şeyin bulunmadığı yerde bir şeyin oluştuğunu görmekten hoşlanırlar. Çizgilerle tanışma, devamlı tekrar eden çizme eylemi hem görsel farkındalık kazanma hem de kas gelişimi açısından oldukça faydalıdır. Bununla birlikte çocuk var olan enerjisini atarak rahatlar ve gerilimi azalır. Bu dönemdeki çocuk, resminin fark edilmesini ister ve bu sebeple de canlı ve parlak renkler seçer. Resmi istediği gibi boyayan çocuk resmini daha net biçimde görmeyi istediği için açık tonları ve ara renkleri çok fazla kullanmaz. Diğer yandan, çocuklar bu dönemde nesnelere kâğıt üzerinde dilediği gibi yerleştirirler ve bu nesnelere resimde bir boşluğun içerisinde duruyormuşçasına görüldüğünden mekân algısını geçiremezler. Oran-orantıyı verme, perspektif; küçüklük, büyüklük, uzaklık, yakınlık etkisini yok ettiğinden oran-orantıdan ve perspektiften bahsedilemez (Arnheim, 2012; akt. Abacı, 2014).

2.2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)

Şema, çocukların dış dünyayla etkileşimleri neticesinde geliştirdikleri düşünce ve davranış şablonlarıdır. Bu şablonlar, zihin ile çevre arasında bulunan etkileşim sonucunda meydana gelir. Bu şablonların öncesinde, birikimlerle, deneylerle, eylem örnekleriyle doldurulmuş olması gerekmektedir. Söz gelimi, parmak emme davranışı, doğuştan getirilen emme refleksi şablonunda şekillenmiştir. Bu şekillenme, çocuğun ve çevrenin niteliklerini taşır. Neticesinde sonradan oluşan, kurallı, tekrarlanan ve bu bakımdan da reflektsten kolaylıkla ayrılabilen hareketler çocuğun davranışları arasında kendini göstermeye başlar. Bebekten bebeğe, çocuktan çocuğa değişiklik gösteren bu düşünce ve davranış şablonlarına "şema" adı verilmiştir (Aral, 2011).

Dört-yedi yaş arasını kapsayan şema öncesi dönemde çocuklar, şemalarında sembolik ifadenin meydana gelişini ve çizimlerine yansıyan çevrelerinin farkındalığını gösterirler. Cinsiyet özelliklerine yönelik insan formları çoğunlukla sergilenen ilk semboller olmaktadır. Karalamalar artık anlamı belirli olan şekillere benzemeye başladığında çocuklar “şema öncesi” evreye girmeye başlarlar. Bu dönemle birlikte çocuklar artık canlandırmak istedikleri kavram veya nesneyle fikirleri arasında bağ kurma endişesini yaşamaya başladıklarından, kendilerine özgü şemalar (bir ağaç, kedi ya da insan figürü) oluşturmaya başlamışlardır. Bunlar, çocuğun ilk “benzetme” uğraşdır (Abacı, 2014). Bu dönemin belirgin özellikleri şunlardır:

- Çocuklar önce insanları ve diğer nesnelere gösteren resimler yapmaya çalışırlar. Bu çalışmalar yetişkinler tarafından anlaşılabilir.
- Çok çeşitli renkleri kullanmaya düşkünlüdürler.
- Çizimlerdeki değişik parçalar arasındaki bağlantılar belirgindir.
- Öğretmenlerinden ve akranlarından gelen onaylama ifadeleri önemlidir.
- Kolayca cesaretleri kırılabilir ve yorulabilirler.
- Aktif öğrenmeye istekli ve benmerkezcidirler. Doğrudan deneyimler elde ederler.
- Yüksek düzeyde hayal gücüne sahiptirler ve belli zaman diliminde bir fikre odaklanabilirler.
- Düşüncelerini ifade etme yolları ararlar (Cevher Kalburan, 2011).

Çocuk çizimlerinde artık kinestetik bir uğraş içindedir. Bu dönemde oluşturmak istediğini harekete dökme çabası içine girer. Bununla birlikte çocuk çevredeki nesnelere kâğıt üzerine çizme becerisine ulaşmıştır. Bu dönemle birlikte çocuk ruh ve bedeni birbirinden ayırmaktadır. “Çocuk realizmi” şeklinde ifade edilen bu dönemde çocukların çizimlerinde gerçeklikten bahsetmek çok da doğru olmayacaktır. Bu sebeple, bu dönemdeki resimlere “şema resimleri” de denilmektedir (Çakır İlhan, 1995).

Beş-altı yaşındaki çocukların resimlerinde çoğunlukla insan figürünün yer aldığı, nesne ve figürlerin resmin en aşağısına çizilen bir ip üzerinde dizildiği görülmektedir. Altı yaş civarı, çocuğun çevreye olan merakının artmasıyla birlikte ölçüler çok daha gerçeğe yakın olmaya başlar. Nesnelere mekân içinde konumlandırılmasında bir ilerleme görülür. Merkez etrafında yoğunlaşma anlayışı kendini gösterir. Kâğıdın bütününe dağılan nesne ve figürler, bir merkezde yoğunlaşmaya başlar veya toprak-yer çizgisi olarak ifade edilen ve resmin en aşağısında yer alan çizgi üstünde daha anlamlı sıralamalar başlar. Nesnelere ve figürlerin kâğıda ve kendilerine olan uzaklıklarını idrak etmede aşama kaydettiği görülür. Bu dönemdeki çocuklarda anlam çıkarma, tanıma ve seçme becerileri istenilen düzeyde gelişme göstermediğinden düzenleme anlayışları hala eksiktir. Çocuk, işe başladığında ortaya ne koyacağını tam bilemeyip, amacı olmadan da işe başlayabilir. Belli bir nesneyi çizmek için başlayan çocuk, onu başka nesnelere çevirebilir. Güneş olarak çizdiği yuvarlak nesneyi, daha sonra top ya da insan başına dönüştürebilir. Çocuklar, bu dönemde resimlerinde bilinçli olarak görsel tasarım elemanlarını kullanmamaktadır. Resimlerinin estetik değerinden ziyade, çizdiklerinden aldıkları mutluluk ve haz çok daha önemlidir (Özkan ve Girgin, 2014).

2.3. Şematik Dönem (7-9 yaş)

Yedi-dokuz yaş dönemini içine alan şematik dönem, çocukların ilköğretim çağının başlangıç yıllarına karşılık gelir. Fiziksel özellikleri açısından enerjileri oldukça yoğun olan, çoğu etkinlikte kendisini oldukça yoracak biçimde etkin olma, şematik dönemdeki çocukların özelliklerindedir. Çocuk bu dönemde artık toplumun bir ferdi olduğunun farkına varır. Dış dünyasıyla ve çevresinin ilişkisinin arttığı bir evrenin başlangıcıdır. Çocuk artık kendisini çevrenin bir parçası olarak görür ve buna uygun davranışlar sergiler. Ruhsal ve bedensel değişkenliklerin sonucunda oluşan coşkusal ve ruhsal duyarlılıklar farklı sanatsal faaliyetlerinde kendini gösterir. Çizimlerinde kullanılan esneklikler ve figüratif değişkenlikler oldukça fazla görülebilir. Çocuğun zihinsel gelişiminin sanatsal başarısına etkisi bu yaşla beraber artış gösterebilir (Metin, 2019).

Bu dönemdeki çocuk, renkleri, insanları, boşluğu ve nesnelere “kavramlaştırır”. Psikolojik ve ruhsal gelişimine uygun bir şekilde oluşan bu kavramlaştırmayı bazı görsel şemalarla dışa yansıtır (Kutluer, 2015). Nesnelere, insanlar ve çevre saf şematik temsil bu aşamanın özelliğidir. Lowenfeld’e göre saf şema, bir nesnenin ya da kişinin çocukların hayatındaki temsildir. Başka herhangi bir niyet veya kişisel deneyim ifadesi olmayan sanat eseri anlamına gelmektedir. Örneğin, bir çocuk bir köpek çizerse bunun sadece bir köpek olduğunu ifade etmek istemektedir (Lowenfeld, 1987; akt. Vickers, 2021).

Bu dönemdeki çocukların oluşturduğu resimlerde kendini gösteren insan figürleri diğer dönemlere göre çok daha iyi ve ayrıntılıdır. Artık resimlerde yalnızca baş, gövde, kollar ya da bacaklar değil, göz, ağız, burun, kulak ve el gibi organlarda kendini gösterir. Çocuğun oluşturduğu resimlerde yer alan nesnelere, bir ölçü neticesinde konumlandırılır. Çizilen resimlerde kendini gösteren şemalar bilindik kalıplardır. Özetle çizgisel gelişim bakımından şematik dönemde bulunan çocuklar oluşturdukları resimlerde gerçeği aktarma çabası içindedirler (Gönen vd., 2012).

2.4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 yaş)

Bu dönem, çocukların kendi sosyal yaşantılarını fark ettikleri zamandır. Bağımsızlık ve uyum, akranlarla sosyal gruplar geliştirme benlik saygısını artırır. Bu aşamada, bir çocuk çevresi hakkında artan bir farkındalık geliştirmeye başlar. Çevreye karşı daha duyarlıdır (Sullivan, 2015). Bu dönemle birlikte çocuklarda öz farkındalık ve öz eleştiri belirginleşir; fikir, perspektif ve nesnelere örtüşmesi kavramı belirginleşir. Uzay gelişir; formlar öncekinden daha ayrıntılı hale gelir (Chishti vd., 2017). Ayrıca, çocuklar bu aşamada daha fazla sıklıkta hayvan resimleri çizerek, duygularını onlara yansıtır. Kıyafet kıvrımları, kırışıklıklar ve gölgeler ekleyerek tasvirler daha natüralist hale gelir (Jones, 2020).

Gerçekçilik dönemiyle birlikte çocuk artık kendisinin toplumun bir ferdi olduğunun farkına varıp, bu farkındalığını resimlerinde hissettirmeye başlar. Çocuk bu dönemde, ayrıntıya merak sararken, gün geçtikçe resimlerini bir başkasına göstermekten hoşlanmaz, resimlerini açıklamak istemez. Bu dönemle birlikte renkler, gerçeğe çok daha uygun bir şekilde tercih edilmeye başlanır. Perspektif ve mekân özellikleri kendini göstermektedir (Kılıçarslan, 2010).

Bu dönemde çocuklarda fiziksel, bedensel, psikolojik, değişimlerin ilk belirtileri kendi göstermeye başlar. Piaget’in “çete çağı” olarak adlandırdığı bu dönemde kız çocukları çoğunlukla kraliçe, gelin-damat, sevgi, kalpler, evler, yavru hayvanlar, çiçekler, giysiler gibi hususlara eğilirken; erkek çocuklar daha çok uçaklar, arabalar, trenler, savaş sahneleri, silahlar, futbol gibi konularda resim çizerler. Bu döneme “baş kaldırma” ve “gruplaşma” denilmektedir. Bu dönem, çocukların resimde birtakım biçimsel farklılıkları keşfettiği dönem olarak da kendini gösterir. Somut düşüncelerin ilerleme kaydetmesiyle gerçeğe ulaşma çabası, şema formunu yetersiz görme ve doyum elde etmeme başlar (Geçen, 2018).

2.5. Mantık (Görünürde Doğalcılık) Dönemi (12-14 yaş)

Bu çağda daha önceki dönemde gerçekliği resmine yansıtmaya çalışıp cesareti kırılan çocuk artık resim yapmayı istemez. Önceleri gerçeği daha iyi yansıtmaya çabası gösteren çocuk, bu dönemle birlikte sanatsal kaygılar yaşamaya başlar. Çocuk artık kendi tarzını bulma uğraşındadır. Ergenliğin ilk yıllarına denk gelen bu dönemde çocuk içinde yaşadığı ortamın gerçekçiliğinin artık farkındadır. Bu sebeple yapılan resimleri doğasına uygun yapmaya çalışır ve nesneyi resmine aktarırken gerçekçi boyutlarda aktarmaya çalışır. Artık yaygın bir şema ile kalmayan, aslına benzer tanımlayıcı resimler oluşturmaktadır. Buradaki aslına benzerlik, yalnızca biçimlerle sınırlı değildir; olayların aktarımında da aynı yaklaşımı sergilerler (Taşkesen ve Uzunur Yurt, 2018).

Bu kapsamda çocuklar insan figürünü ayrıntılarıyla çizmekte, cinsel özelliklerine dikkat etmekte ve bunları resimlerinde göstermektedir. Bunlarla birlikte ergen, yaptığı resimlere çok fazla ayrıntı katabilmekte, desen ve renge çok daha dikkat ederek soyut imgeler yaratabilmektedir. Bu dönemde soyutlama çok yönlü gelişme göstermekte ve renk ilişkilerinde, çizgisel renklilik oluşmaktadır. Bu dönemde kişisel ve toplumsal değerlere ilgi arttığı için resimlerde bu ilgiler belirgin bir şekilde görülmekte, baskın olan davranış bireysel kimliği bulma çabası olduğu için ergenler anlatımlarda özneliği yakalamaya çalışmaktadır (Can Yaşar ve Aral, 2009).

Bu zamana kadar resimlerde kendini gösteren “kadın kıyafeti”, “erkek kıyafeti”, şablonları yerini çok daha gerçekçi çizimlere bırakır. Artık objelerdeki ışık-gölge değerleri, kıyafetlerdeki kırışıklıklar “keşfedilmiştir” ve bu keşifler resimlerde de kendini gösterir. Bu evrenin sonlarına yaklaştıkça, harekete göre değişen kıyafet parçaları bile gözlemlenir; örneğin koşan figürün gömleği, hareketin doğasına uygun çizgilerle gölgelendirilir. İnsan figüründeki eklem yerleri de farklı açılarda çizilmeye başlanır (Kutluer, 2015).

3. Sanatın Çocuğun Gelişim Alanlarına Etkisi

Yavuzer’e (1995) göre sanat, çocukların gelişiminde ve eğitiminde son derece önem arz eden bir faktördür. Çizme, boyama, inşa etme, gibi etkinlikler karışık bir süreci barındırıp, çocuk bu uğraşları esnasında türlü öğeleri birleştirerek anlamlı bir bütün elde eder, bu yolla tecrübe kazanır. Çocuk, anlamlı bütünü oluştururken, ürün yaratma sürecinin sonunda, duyuşsal, psikomotor ve bilişsel beceriler kazanmasının yanı sıra özgüven gelişimi de olumlu etkilenir. Lowenfeld’e (1965) göre, çocuğun öğrenmesinde ve kavram elde etmesinde önemli bir yere sahip olan sanat etkinlikleri ayrıca çocuğun bir bütün olarak gelişmesine de oldukça önemli katkı sağlar (Yavuzer, 1995; akt., Genç, 2002; Lowenfeld, 1965; akt. Ercivan Zencirci, 2012). Diğer yandan, sanat eğitiminden, sanattan mahrum kalmak, olumlu kabul edilen kişilik özelliklerinin tersi durumlara sebep olur. Sanat beğenisinden yoksun kişi topluma ve insana kapalıdır. İnsancıl duygu ve samimiyetten yoksundur. Kişiliğinde elinde olmadan katılık ve büyük eksiklikler taşır. Tutumu, ilgisi, becerisi eksik ve donuktur (Bilirdönmez ve Karabulut, 2016).

Dewey, sanatın yaratıcılığı geliştirmesi, kendini ifade etme ve başkalarının düşüncelerine değer verme becerilerini geliştirdiği için çok önemli olduğunu belirtmiştir. Dewey, sanatın çocuklara dünya görüşlerini geliştirmek için bir yol sunabileceğini ve çevrelerindeki dünya hakkında yeni anlayışlar yaratmalarına yardımcı olabileceğini savunmuştur (Dewey, 1980; akt. Lloyd, 2017). Sanat, erken çocukluk döneminde sosyal, bilişsel, fiziksel ve duygusal gelişimi teşvik eder. Küçük çocuklar müziğe şarkı söyleyerek, dinleyerek, hareket ederek, beste yaparak ve oynayarak ve hatta kendi enstrümanlarını yaparak katılırlar. Çocukların görsel sanatları arasında ise çizim, her türden resim ve çeşitli heykel yapmak, kil veya benzeri malzemelerle çalışmak yer alır. Bu yolla çocukların birçok gelişim alanı desteklenir (Wahyuningasih vd., 2020).

Newton (1995), yaklaşık üç yaşından itibaren çocukların sanat eserlerini betimlemek, tartışmak ve yorumlamak için bir dile sahip olduklarını ifade etmektedir. Bunun gibi etkinlikler aracılığıyla çocuklar birbirlerinden öğrenirler, etkileşimli olarak birbirlerini dinler, yanıt verir ve sanat eserlerine yanıt verirken de vücutlarını hareket ettirerek, örneğin, bir resimde yürüyüşe çıkmış gibi hikayeler icat ederek vücutlarını kullanırlar. Çocuklar ayrıca sanat eserinin tasvir etiketleriyle kendi yaşamlarındaki olaylar arasında bağlantı kurabilirler. Bunun anlamı belirli bir süre kaliteli sanata maruz kalmanın hem sanat eğitimi hem de genel olarak eğitim bağlamında daha yüksek seviyelerde estetik değerlendirmeye yol açabileceği, çocukların algısal ve estetik becerilerin geliştirmelerine izin verebileceği ve önemli bir hedef olan algılama, hissetme ve düşünmenin kusursuz sentezini geliştirmelerine yardımcı olabileceğidir. Böylece, çocuklar için “sanat izleme” ve “sanat etkinliklerine katılım” yoluyla görsel sanatlar bağlamında önemli ve zengin bir öğrenme alanı oluşturulabilir (Newton, 1995; akt. Arabacı ve Feyman Gök, 2021).

Aşağıdaki bölümlerde, sanatın çocuğun çeşitli gelişim alanlarına etkisi açıklanmaktadır.

3.1. Sanatın Bilişsel Gelişim Alanına Etkisi

Çocukların bilişsel alandaki gelişimleri ile ilgili olan literatüre göre, dış dünya ile devamlı dinamik bir iletişim ve etkileşim içerisinde olan insan organizması bu etkileşim esnasında ve eğitim faaliyetleri ile yaşantılar geliştirir ve bu sayede gelişir. Çocuğun mevcut biliş düzeyi ve yapısına göre, bu yapıyı çeşitlendirecek doğru eğitim, fırsat ve çevre düzenlenerek gelişimin hızlandırılması sağlanır (Özer, 2013).

İlk dönemlerde mağara duvarlarına çizilmiş olan sanat, zamanla değişime uğramıştır. İlk önce doğa aynı şekilde taklit edilmiş, sonrasında kavram önem kazanmış ve zaman geçtikçe insanın doğayla ilişkisi azalmaya başlamıştır. Bunun sonucunda sanatçı yaratma özgürlüğüne kavuşarak, yaşama yön verebilir ve yaşama bütünleşme görevini üstlenmiştir. Sanatçı, adeta oyun oynayan bir çocuğa benzemektedir. Kendi oyuncaklarıyla ve kurmuş olduğu kurgu sayesinde oyun oynayan çocuk gibi, sanatçı da hayal gücü ve kendi dünyasını harmanlayıp kurmuş olduğu dünyayı önemsemektedir. Böylelikle hayalini, duygu birikimi ile

zenginleştirerek gerçeklikten ayırmaktadır (Dinçeli, 2020). Yaratıcılık, “bütün bireylerde var olduğu kabul edilen, bir şeyi oluşturmaya iten farazi yatkınlık” olarak adlandırılmaktadır. Çocuklara ihtiyaç duydukları imkânlar sağlandığı takdirde yaratıcılık özellikleri ortaya çıkmaktadır. Bernard’a (2002) göre, çocuklarda yaratıcılık kabiliyetlerini geliştirmek için malzeme kullanmak hızlı sonuçlar vermektedir. Çocuklar malzeme kullanarak duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade etme imkânı bulmaktadır (Bernard, 2002; akt.: Balkaş 2020). Özellikle sanat konusunda yaratıcılığa önem veren Read, “önceden hiçbir yüzü ve biçimi olmayan bir şeyin varlık kazanması” derken şunu da ilave etmektedir: “*Yaratma, yoktan var etme olabileceği gibi, daha çok, var olan malzemenin yeni biçimde kullanımı, yeni baştan uyarlanmasıdır.*” (Read, 1960; akt. San, 2019).

3.2. Sanatın Sosyal ve Duygusal Gelişim Alanına Etkisi

Sanat kavramı açıklanmaya çalışılıp, amacının ne olduğu ile ilgili konuşulurken çoğunluğun aynı görüşte olduğu konulardan biri, insanın sanatla kendini ifade edebilmesidir ve bu noktadan hareketle sanatın bir iletişim şekli olduğu apaçık bir gerçektir. Çocukluk yıllarında kendini anlatabilme gereksiniminin karşılanması bakımından sanat son derece önem arz etmektedir. Kişiliği büyük ölçüde çocukluk döneminde gelişen birey, bu süreçte kendini ifade etmede sıkıntılar yaşarsa ileride onarılması çok zor travmalar kendini gösterebilmektedir. Düşündüklerini sözel olarak ifade etmede zorluk çeken çocuklar, resim çizerek duygularını dışa vurur ve böylece kendini ifade edebilme anlamında önemli bir kazanım elde ederler. Çocuklar bununla birlikte gerçekleşmesi çok zor olan düşlerini, hayallerini, isteklerini ve ilginç fikirlerini de resim yoluyla ifade ederler (Ayaydın, 2011; Çimen, 2009).

Çocukların yaşadıklarını anlamının ve duygularını öğrenmenin en güzel yolu sanattır. Çocuklar çizdikleri resimlerde yaşadıklarını ve çevresini yansıtır; kum, hamur, çamur gibi araçları kullanarak duygu durumlarını somut olarak açığa çıkarırlar. Bu sebeple çocuklar hamurlarla şekiller çıkarırken, resim yaparken, kısacası sanatlarını icra ederlerken ruhsal ve zihinsel olarak da gelişme gösterirler. Bununla birlikte, sanatın gelişim sürecinin ve öğrenmenin etkin bir yardımcısı olup kişide sosyal ilişkilerinde yardımlaşma ve iş birliği, birlikte bir şeyler yapma çabası ve sevincini yarattığı da bir gerçektir. Birlikte konuşmak, şarkı söylemek, dans etmek, müzik yapmak tüm bunların ötesinde insanları ortak paydada buluşturmaya yarar, bilinmeyene yaklaşmayı kolaylaştırır ve bu sebeple sanatsal hedeflerin yanı sıra anlayışlı bir birlikteliğin oluşmasını sağlar (Kahraman, 2007; Öziskender, 2011).

Genellikle çocuk dış dünya ile kendi zihin dünyası arasındaki bağı resim sayesinde kurmaktadır. Çocuğun çizmiş olduğu resim, kendi duygu ve düşüncelerinin bir sonucu olduğu için özellikle okul öncesi dönemde çok önemlidir. Çünkü çocuk söyleyerek anlatmadığı birçok kavramı resim sayesinde anlatabilir. Başka bir söyleyişle resim, çocuğun kendisini anlatmasına olanak sağlar. Çocuğun çizmiş olduğu resimlerde kendi yeteneğinin ve davranışlarının izleri görülür. Çocuğun ilk karalamaları onun ilk eserleridir. Çocuk, çevreden öğrendiği deneyimleri, izlenimleri, davranışları resminde yansıtır. Çocuğa resim çizmesi için imkân sağlandığında, ona özel bir şeyler yapabilmesi için şans tanınmış olur. Çocuk düşüncelerini kâğıda aktarır, arzularını kâğıt üzerinde biçimlendirir. Çocuğun, çevresini zemin, renk, şekil açısından algılaması ve onları yaratıcı bir şekilde yorumlaması resimlerinde görülür. Gerçekleştirilen her davranış, motor faaliyet, çizilen her çizgi, çocuğun varlığının bir göstergesidir. Resim etkinlikleri çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişimini de etkiler. Çocuğun çizmiş olduğu resimlerle onun iç dünyasına kolaylıkla ulaşılabilir. Resimler sayesinde yine çocuğun kişilik yapısı yorumlanabilir. Çevresinde ne yaşadığının etkileri görülebilir (Çakır İlhan, 1995).

Sanat yaratma süreci, çocukların zor duygularla başa çıkmalarında, hayal kırıklığını tolere etmeyi öğrenmelerinde, öz farkındalık ve özgüven geliştirmelerinde, duygu düzenleme becerileri kazanarak duygularını sağlıklı bir şekilde ifade etmelerinde ömür boyu kullanacakları bir araç işlevi görebilir. Çocuklar doğal olarak yaratıcıdır ve yaratıcı süreci iletişim kurmanın ve çeşitli zorluklarla başa çıkmanın bir yolu olarak kullanabilirler. Bununla birlikte, sanat etkinlikleri dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, onkolojik rahatsızlıklara sahip olan vb. durumlardaki çocuklar için de etkilidir (Arabacı ve Feyman Gök, 2021).

Sanat özel bir dildir. Geleceğe yönelik bir araç, bir karşılaşma mekânıdır. Sanat faaliyetleri, duygusal ve sosyal unsurları iletişime katar. Sanatın yalnızca kuramsal manada kalmaması, güzel bir dünya yaratmak için önemli bir katkı sağlaması bakımından, gayesinin; şimdiki zamanda düzenlenmesi gerekir (Öziskender, 2011).

3.3. Sanatın Motor Gelişim Alanına Etkisi

Sanat etkinliklerinin çocukların büyük kaslarının ya da diğer bir ifadeyle kaba motorlarının ve ince motor becerilerinin yani küçük kaslarının gelişimindeki önemi büyüktür. Çocuk etkinlik süresince fırçalarla boyama yaparken parmaklarını, kollarını ve bedeninin üst kısmını kullanmaktadır. Örneğin, oyun hamuru ile oynayan çocuk, yoğurma, koparma, yuvarlama, şekil verme gibi özellikle küçük kas becerisi isteyen hareketleri yapmaktadır. Yine çizgi çalışmalarında el-göz koordinasyonu ve kalem tutma becerisi gelişim göstermektedir (Erim ve Caferoğlu, 2012). Makas kullanmak, aç-kapat şeklindeki ritmik hareketleri kapsayan diğer bir fiziksel etkinliktir ve özellikle küçük kas becerilerinin kullanımına ve gelişimine yöneliktir. Çocukların yoğurma, kesme, delme, boyama gibi etkinlikleri tekrarlaması küçük kas gelişimini desteklemektedir (Bekmezci ve Özkan, 2015).

Kukla, kâğıt hamuru ve farklı yapı özelliklerine sahip malzemelerle oluşturulan çalışmalar çocuğun dokunma duyularını harekete geçirerek deneyim kazanmasını ve bu yolla gelişmesini sağlar. Bu şekilde yapılan sanatsal etkinliklerle çocukların büyük ve küçük kas grupları üzerindeki kontrolleri de gelişmektedir. Örneğin, bir sehpa üzerinde ve büyük bir kâğıt üzerinde resim yapmak için ihtiyaç duyulan büyük kas hareketleri, bu kasların koordinasyonunu ve güçlenmesini sağlamaktadır. Daha küçük zeminler üzerinde çizme, makasla kesme gibi çalışmalar çocukların el kontrolünü geliştirirken, onların daha hassas olmalarını sağlamaktadır (İşler, 2003).

Aşağıdaki bölümde, Covid-19 pandemisinin sanatın çocuklara takdimi ve katılım süreçlerinde yarattığı değişiklikler bağlamında sanat-çocuk ilişkisi açıklanmaktadır.

4. Covid-19 Pandemisinde Sanat-Çocuk İlişkisi

Covid-19 pandemisi, 2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmış ve tüm dünyaya hızla yayılarak ve birçok can kaybına sebebiyet vermiştir. Tüm dünyanın halk sağlığını tehdit etmesi nedeniyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart 2020'de acil durum ilan etmiş ve bu durum küresel bir pandemi olarak adlandırılmıştır. Fiziksel olarak mesafenin önlenmesi gerektiği sağlık kuruluşları tarafından açıklanarak birçok ülkede sosyal mesafe kuralları uygulanmaya başlanmıştır. Bu durum, sağlık başta olmak üzere siyasi veya ekonomik tüm alanları etkileyerek insanların sosyal yaşamında köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu süreçte okuluna ve işine gidemeyen ve evde kalmak zorunda kalan aile bireyleri, alışlagelmiş aile yaşamının dışında bir yaşam tarzına sürüklenmiştir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021).

Covid-19 pandemisiyle birlikte her alanda yaşamın daha fazla dijitalleşmesi ve teknoloji okuryazarlığında artış yaşanmıştır. İnsanlık tarihinin farklı dönemlerinde meydana gelen salgın hastalıklarda olduğu gibi Covid-19 pandemisi de tüm insanları ilgilendiren ve dünyada panik durumu yaratan özelliği ile farkındalık konusu olmuştur. Önlemler önceliklere benzer olsa da Covid-19 salgını, tüm insanların gönüllü veya istemeyerek dijitalleşmeyi benimsediği bir salgın olarak diğerlerinden farklılık göstererek insanlık tarihindeki yerini almıştır (Bulduklı ve Yeşil, 2020).

Devletler tarafından alınan başlıca acil durum önlemleri dahilinde tüm sosyal, kültürel, boş zaman ve eğlence faaliyetleri geçici olarak askıya alınmıştır ve ardından kültürel kurumlar ve endüstriler (müzeler, sinemalar, konserler vb.) de dahil olmak üzere gerekli olmayan işletmeler kapatılmıştır. Buna bağlı olarak kültürel ve yaratıcı içerik talebi, kapanma dönemi boyunca artmıştır ve dijital erişim her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir. İzolasyon zamanlarında, kültürün oynadığı önemli role rağmen, ekonomik göstergeler kültür ve sanat sektörünün salgından en çok etkilenen sektörlerden biri olduğunu ve muhtemelen salgının sonuçlarından da en son kurtulacak sektörlerden biri olacağını öngörmektedir (Alkan ve Tümbek Tekeoğlu, 2021).

Bulduğumuz Covid-19 pandemi döneminde bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de birtakım kısıtlamalara gidilmiştir. Bilim Kurulu kararı doğrultusunda maske kullanımı zorunluluğu ve sosyal mesafe kuralı getirilerek insanların birbirlerine belirli bir mesafeden fazla yaklaşması yasaklanmıştır. Virüsün çocuk ve gençlerde semptom göstermemesi, yaşlılarda ise ölümcül etkiye sahip olması nedeniyle çocukların virüsü evdeki yaşlılara bulaştırmasını ve oluşabilecek olumsuz sonuçları önlemek amacıyla 20 yaş altı gençlere ve 65 yaş üstü kişilere sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Yüz yüze eğitime ara verilmesiyle de çocukların tamamen evde olması ve boş zamanlarını nasıl değerlendirecekleri konusu araştırılmaya başlanmıştır (Yıldız ve Bektaş,

2021). Okulların uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte tüm eğitim kademelerindeki öğrenciler için çeşitli çevrimiçi kurslar, televizyonlardan içerikleri MEB tarafından oluşturulan TRT İlkokul, TRT Ortaokul vb. yayınlar eksiklikleri telafi etmek için başlatılmıştır. Bu yayınlar ebeveynlerin çocuklarının eğitim kazanımlarıyla alakalı endişelerini hafifletmeyi sağlamıştır (Özyürek ve Çetinkaya, 2021).

Covid-19 pandemisi, her zamanki rahatlama ve kendimizi yeniden şarj etme biçimlerimizi bozarak, bunun karantınalar, sosyal mesafeler ve hatta kapanan işyerleriyle birlikte, tipik eğlence biçimleri gibi gerçekçi etkinliklerden uzaklaşmıştır (Mason, Narcum ve Mason, 2020). Covid-19 pandemisi tüm insanlar ve özellikle çocuklar açısından birçok dezavantajlı durum yaratmıştır. Bu süreçten, pek çok açıdan kritik dönemde olan okul öncesi dönemdeki çocuklar ve gelişme çağındaki ergen çocuklar başta olmak üzere tüm bireyler olumsuz şekilde etkilenmişlerdir. Bu dönem, özellikle gelişme çağındaki çocukların sosyal ve duygusal gelişimleri yönünden dezavantajlı bir durum yaratmıştır. Sosyalleşme, iletişim ve etkileşimde bulunma, estetik değerler kazanma anlamında bireyi besleyen sanat etkinliklerinden yoksun kalan insanların, duygusal gelişimleri de aynı oranda etkilenmiştir. Bununla birlikte, pandemi sanat katılımı için yeni fırsatlar da sağlamıştır. Pek çok sanat ve kültür sağlayıcısı, insanları dijital sanat etkinliklerine (örneğin, sanal müze turları), çevrimiçi gruplara (örneğin, internet kitap kulüpleri ve sanal korolar) ve canlı performanslara (örneğin, konserler ve oyunlar) dahil etmek için sanal etkinlikler sunmaya başlamıştır. Ayrıca, dünyanın dört bir yanındaki evlerden ve balkonlardan şarkı söyleyen insanların viral videoları boya ve yün gibi el işi malzemelerinin satışında hızlı bir artış ile birçok sanat formu küresel karantina trendleri haline gelmiştir. Önceleri, sanata katılımında sosyal ve coğrafi örgütlenmelerin mevcut olduğu bilinmektedir. Önceki araştırmalar, genel olarak daha genç, kadın, beyaz etnik kökene sahip, evli ve çocuklu olmayan kişilerin sanat etkinliklerine (müzikal etkinlikler ile görsel ve edebi sanatlar dahil) katılma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir. Ayrıca, daha yüksek eğitim niteliklerine sahip bireylerin ve çalışan kişilerin sanata daha yüksek katılım oranlarına sahip olduğu da gösterilmiştir. Bununla birlikte, pandemi sırasında yalnızca ev tabanlı sanat katılımı biçimlerine ani geçiş (özellikle çevrimiçi ve dijital sanat katılımındaki artış), katılımındaki dinamikleri değiştirmiş görünmektedir. Böylece, yeni katılımcıların sanata ulaşması sağlanmıştır. Ayrıca, çevrimiçi fırsatların çoğalması, topluluk faaliyetlerinden izole edilmiş veya yüksek düzeyde yoksunluk ve az sayıda aktivite bulunan bölgelerde yaşayan ve bu nedenle pandemiden önce bu fırsatları kaçırmış olabilecek potansiyel katılımcılara ulaşma imkânı sağlamıştır (Mak, Fluharty ve Fancourt, 2021).

Böylesi bir dönemde eğitimle birlikte birçok şey sekteye uğradığı gibi görüldüğü üzere sanat da bu durumdan fazlasıyla nasibini almıştır. Okul dışı öğrenme kurumlarından biri olan müzelerde de birtakım düzenlemelere gidilmiştir. Düzenlemelerle birlikte müzeler mevcut etkinliklerini azaltmak ya da ara vermek durumunda kalmıştır. Yine aynı şekilde çok az sayıda ziyaretçi kabul edebilmiş ya da kapılarını ziyaretçilere tamamen kapatmak zorunda kalmıştır. Fakat gerek bu zorlu süreçte gerekse teknoloji çağına ayak uydurmaya çalışan müzeler ziyaret, atölye vb. faaliyetlerini hızlı bir biçimde uzaktan ve çevrimiçi olarak gerçekleştirmeye başlamışlardır (Danacı Polat, 2021).

Teknolojinin hızla gelişmeye ve yaygınlaşmaya başladığı 20. yüzyılın son dönemlerinde, sanal müze turları insanların kullanımına açılmıştır. Çeşitli coğrafi bölgelerde hayatını sürdüren, müzeye ulaşımı güç, belki de hiç olmayan insanlar ile kalabalık ortamlarda olmak istemeyenler için sanal müze turları uygun bir alternatif olmuştur (Kasapoğlu Akyol, 2020). Türkiye’de bazı müzelerin (Kurtuluş Savaşı Müzesi-Ankara, Rahmi Koç Müzesi-Ankara, Oyuncak Müzesi-İstanbul, Zeugma Müzesi-Gaziantep, Cumhuriyet Müzesi-Ankara vb.) 360 derece panoramik turu ve sanal müzesi bulunmaktadır. Sanal olma fikri kimi müzeler için uygun bir fikir olmayabilir ancak kültürel mirasın dijitalleşerek bu yolla koleksiyonların daha fazla erişilebilir hale gelmesi nedeniyle bu gelişme kaçınılmazdır. Tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi dönemiyle birlikte sanal müzeler ve çevrimiçi etkinlikler daha da fazla önem kazanmıştır (Danacı Polat, 2021). Sanal müzeler, koleksiyonları otantik olarak algılanmaya fırsat vermesiyle bu gezintileri daha keyifli hale getirmiştir. Sanal müzeler, uzakta olan ziyaretçilere fiziksel imkânın sınırlarını kaldırarak gerçeğe yakın bir deneyim kazandırmaktadır. Aynı zamanda olumlu bir izlenim oluşturarak, kültürel mirasın korunması, aktarılması ve planlanmasına da katkı sunmaktadır (Sürme ve Atılğan, 2020).

Pandemi boyunca sanal müzelerin sağlamış olduğu imkanlar, müzelere yeni ve birçok farklı kültürden izleyiciler kazandırmıştır. Müzeleri, en başta uzaklık, fiziksel engeller, sağlık koşulları, başka bir ülkede yaşamak, ekonomik nedenler, bilgi eksikliği gibi birçok nedenle fiziki olarak gezemeyen insanlar, müzelere sanal yoldan ulaşabilmiş ve gezme imkânı yakalamıştır. Müzelerin dışında sergilenen birçok koleksiyona da

yine bu yolla daha kolay ulaşabilmişlerdir (Kahraman, 2021). Ziyaretçiler pandemi döneminde sanal müzelere oldukça ilgi göstermiş, 11 milyonun üzerinde ziyaretçi sanal müze gezintisi yapmıştır. Bu dönemde en çok ziyaret edilen 47 müze arasında, Göbeklitepe, Kurtuluş Savaşı Müzesi, Troya Müzesi, Efes Ören Yeri, Anadolu Medeniyetleri Müzesi yer almaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açıklamış olduğu 2019 verilerine göre bir önceki yıla bakarak sanal müze turları %24 oranında artarak, toplamda 35 milyon 48 bin 417 kişi tarafından ziyaret edildiği belirtilmiştir. Sanal müze ziyaretlerinin gerçek müzeye oranla daha fazla gezildiği belirtilmiştir (Ortaç, 2021). Bu süreçte dünya genelinde pek çok önemli müze de meraklılarına sanal olarak kapılarını açmıştır. British Museum, Louvre Müzesi, Vatikan Museum, Van Gogh Museum, Dali Museum, Metropolitan Museum bunlara örnek olarak verilebilir (Kasapoğlu Akyol, 2020).

Bununla birlikte, evde geçirilen günlerin daha katlanılabilir hale gelmesi için müzeler sanatsal haberler ve faaliyetler paylaşmaya devam etmiş, çevrimiçi sergiler düzenlemiş, boyama kitaplarını ücretsiz olarak indirebilme imkânı sunmuşlardır. Bu boyama kitaplarıyla çocuk ziyaretçilerin keyifli vakit geçirmesi, stres ve kaygılarını azaltması aynı zamanda da motor becerilerini geliştirmesi sağlanmıştır. Müzelerin koleksiyonlarını izleyicilerle buluşturma çabaları gibi çeşitli sanatçılar da eserlerini izleyiciyle buluşturmak için sanal galerilerde sergiler düzenleyerek çevrimiçi sanatsal etkinlikler sunmaya devam etmişlerdir (Owens, 2022). Elbette müzelere gitmek ve sanatı sergilendiği mekânda izlemek bireyde keyifli anlar yaşatmaktadır. Ancak kapanma sürecinde dünyanın birçok müzesini, sanat galerilerini, sergileri ziyaret etmede çocuklar ve yetişkinler için bir alternatif yaratmıştır (Ekinci, 2021). Bu süre zarfında yapılan bir diğer etkinlik de sanatçıların eserlerini insanlara ulaştırması konusunda gerçekleşmiştir. Bu süre zarfında birçok sanatçı çevrimiçi sanat dersleri vermiştir (Stewart DeRosa, 2022). Aynı zamanda sosyal medya aracılığıyla enstrüman çalmak, dans etmek vb. sanatsal faaliyetler öğretene ya da sadece izlemek amacıyla kişilere sunulan videolar yer almıştır (Bradbury vd., 2021).

Devlet ve özel sektör bu tür faaliyetleri yaygın bir şekilde kullanıma sunarken halkın ortak gereksinimlerini karşılayan tüm aktörler gibi yerel yönetimler de pandemi sürecinde e-tabanlı iş görme kapasitelerini deneme olanağı bulmuşlardır. Çünkü mevzu bahis dönemde kültür ve sanatın bütünleştirici ve yapıcı gücüne toplumun ihtiyacının olduğu görülmüştür. Yerel yönetimler uzaktan erişim imkânı sağlayan bilişim sistemlerinin önemini bir kez daha anlayarak daha önceden farklı amaçlar için oluşturulmuş olan mevcut alt yapıları kullanarak hizmet vermişlerdir (Çam, 2021). Bu süreçte kimi üniversiteler de uluslararası sergiler düzenleyerek çeşitli sosyal medya kanalları aracılığıyla bunları sanatseverlerle buluşturmuşlardır (Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, 2022).

Pandemi döneminde gerçekleştirilen online konserler insanların yararlandığı bir diğer alan olmuştur. Bu dönem ile tiyatro, konser ve dinleti gibi kültür-sanat faaliyetlerinin yapıldığı alanlarda da dijitalleşmeden söz edilmeye başlanmıştır. Fiziksel ve sosyal izolasyon ile günlük yaşamını ev sınırları içerisinde geçirmeye başlayan insanlara moral ve motivasyon anlamında destek olmak amacıyla bazı firmalar öncülüğünde sosyal medya platformları üzerinden çevrimiçi konserler gerçekleştirilmiştir. Youtube ve Instagram görsel içerikli video paylaşımına imkân vermesi sebebiyle birçok sanatçı tarafından çevrimiçi konserler için tercih edilen sosyal medya platformları olmuştur (Kaya Deniz, 2020).

Müzeler birçok yaş grubuna yönelik farklı ve eğlenceli temalarda çevrimiçi atölyeler ve sanal turlar düzenlemişlerdir. Belediyelerle iş birliği içinde üç boyutlu sergileri sanal tur uygulaması ile ziyaret eden çocuklar, sanatçılarla karikatür ve çizgi roman atölyelerinde yaratıcılıklarını ve hayal güçlerini geliştiren programlara ücretsiz katılım sağlamışlardır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara yönelik hazırlanan çevrimiçi sanal sergiler ve atölye çalışmalarında da eğitimciler ile yapılan sergi turundan sonraki atölye çalışmalarında kolaj ve mozaik benzeri tasarımlar gerçekleştirilmiştir (Pera Müzesi, 2022).

Sonuçlar ve Öneriler

Sonuçlar

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen verilere göre; insanlar, tüm bedenleri meşgul olduğunda ve olayları birden çok duyu organıyla kaydettiklerinde en iyi şekilde öğrenmektedirler. Sanat tarafından sağlanan çoklu öğrenme biçimleri, tipik gelişim gösteren çocuklarla birlikte, özellikle eğitimsel sorunları ve gelişimsel gecikmeleri olan çocuklar için de oldukça önemli olabilmektedir. Farklı gelişim düzeylerindeki çocuklar,

öğrenmenin tüm çocuklar için gerçekten erişilebilir olması için sanatsal etkinliklere ve sanatla ilgili eğitimlere anlamlı bir şekilde katılma ve başarıyı deneyimleme fırsatı elde etmelidir. İster müzik ister yaratıcı hareket ve dans ya da görsel ve işitsel bağlamdaki diğer sanatlar olsun, sanatla ilgili tüm yaşantılarla bu fırsatların sağlanabileceğini gösteren güçlü kanıtlar mevcuttur (Arabacı ve Feyman Gök, 2021).

Covid-19 pandemisi çok kısa bir süre içinde tiyatroların, konser salonlarının, operaların, film setlerinin kapanmasına ve küresel konser turlarının iptal edilmesine, özetle bütün sanatsal faaliyetlerin durmasına neden olmuştur (Gerald Mason, 2020). Pandemi sürecinde sanatsal faaliyetler de diğer birçok faaliyet gibi çevrimiçi mekanlara taşınmış, dijital teknolojiler kanalıyla ziyaretçilerin ulaşmasına olanak sağlanmıştır. Ziyaretçiler için bu faaliyetler gerek eserlerin dijital ortama taşınmasıyla (müze koleksiyonları gibi) gerekse doğrudan çevrimiçi oluşturulan dijital performanslar aracılığıyla çok daha kolay ulaşılabilir hale gelmiştir (Kaya Deniz, 2020).

Küresel salgının duyurulmasından ve çoğu kültür kurumunun kapatılmasından bu yana, sanat tüketiminde potansiyel olarak ölçülebilir ve görünür değişimler yaşanmıştır. Kültür ve sanata fiziksel erişim geçici olarak askıya alınmış olsa da kaygı ve izolasyon durumunda kültürel içeriğe yönelik artan talep uzaktan erişimi önemli ölçüde artırmıştır. Kültür-sanat arzı ve tüketim kalıpları, son aylarda alt sektörlerine (tiyatro, sinema, galeri, müze vb.) göre eşit olmayan bir şekilde etkilenmiştir. Sanatı üreten, satın alan ve satan kişiler, artık şahsen tanışamayacakları kişilerle karşılıklı güven ve bağlılık ilişkilerini nasıl sürdürecekleri ile yüzleşecekleri bir noktaya doğru evrilmişlerdir. Buna karşın çeşitli kurumların sunduğu ücretsiz ve açık erişimli sanal kültürel etkinliklere katılma fırsatı, yeni kitlelere ulaşımında ezber bozan bir durumu meydana getirmiştir ve bu durum sanata erişimi demokratikleştirmek için önemli bir fırsat olarak algılanmaktadır (Alkan ve Tümbek Tekeoğlu, 2021).

Diğer yandan, küresel ölçekte yaşanan Covid-19 pandemi süreci boyunca kültür-sanat etkinlikleri, toplum nezdinde en etkili birleştirici ve iyileştirici güçlerden biri olmasıyla da dikkati çekmiştir. Kültür-sanat dünyası, evde olmak zorunda kalınan dönemlerde yaşanılacak sıkıntılara hızla karşılık vermiş, yerel ve uluslararası pek çok kültür kurumunun arşivlerini dijital ortamda izleyiciyle paylaşmış, birçok müzisyenin sosyal medya platformlarında çevrimiçi konserler vermesiyle de insanların bu süreci daha hasarsız atlattığı konusunda üzerine düşen görevi yerine getirmiştir. İnternette ve sosyal medyada oldukça fazla zaman geçirilen pandemi döneminde dijital mecralardaki sanatsal etkinlikler, birçok insanın nitelikli vakit geçirmesini sağlamıştır. Birçok çalışma, kültürel ve sanatsal hayata katılım ile iyi hissetme arasında sağlam bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple, kültür-sanat kavramının önemini anlamak bugünün şartlarında çok daha fazla önem kazanmıştır (Ece, 2020).

Öneriler

Ünlü filozof Thales'in de söylediği gibi, "*Her şeyin yok olduğu anda bile umut vardır.*" İnsan zekâsı ve duyuşsal özellikleri, ihtiyaçlara uygun şekilde kendini geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere doğuştan gelen büyük bir potansiyele sahiptir. Bu potansiyel çevresel koşullarla etkileşime girdiğinde, yaratıcılık düzeyinin en üst düzeyde gerçekleştiğini gösteren pek çok kanıt mevcuttur. Bu doğrultuda, dezavantajlı bir durumdan ortaya çıkan, elde edilen bu avantajlı durumun korunması ve sanatın dijital kanallarla şimdi olduğundan daha fazla insanlara, özellikle sanata ihtiyacı olan ve sanatla en erken yaşta buluşması gereken çocuklara ulaştırılması için çabalarla devam edilmelidir.

Çeşitli yollarla sanatla erken tanışan çocukların zaman içinde kalıcı bir temelde sanat icra etmeye başladıklarını ve çocukların sürekli sanata maruz kalarak sanatla ilişkili olmalarının önemini vurgulayan birçok çalışma mevcuttur (Noble, 2021). Bu sebeple, çocukların erken yaşta sanatla tanışmaları ve sanatla iç içe olmaları sağlanmalıdır. Başta devlet olmak üzere, sanatla ilgili olan tüm özel ve tüzel kurum ve kuruluşlar, eğitim platformları, valilik ve belediyeler gibi yerel yönetim organları, vakıflar, dernekler ve bağımsız sanatçılar tarafından etkinliklerin dijital kanallar üzerinden sunulması yönünde gerekli alt yapı, içerik ve finansal hazırlıklar yapılmalıdır. Sanatın çocuklara ulaştırılması yönünde başka birtakım kanalların olup olmadığı yönünde de araştırmalar yapılarak, bu kanallarla ulaştırıldığında elde edilen sonuçların neler olduğu karşılaştırılmalı olarak raporlarda yayınlanmalıdır.

Kaynakça

- Abacı, O. (2014). Okul Öncesinde Sanatsal Gelişim. İlkyay Ulutaş (Ed.), *Her Yönüyle Okul Öncesi Eğitim 2*. içinde (s. 189-212). Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Alkan, A., & Tümbek Tekoğlu, N. T. (2021). Covid-19 salgınının kültür sanat tüketimine etkisi üzerine literatür incelemesi. *Working Paper Series*, 2(2), 1-6.
- Arabacı, N., & Feyman Gök, N. (2021). Art Education And Its Importance in Early Childhood. Recep Efe (Ed.), *Researches in Educational Sciences* in (p. 164-176), Sofia: St. Kliment Ohridski University Press.
- Aral, N. (2011). Bilişsel Gelişim. Neriman Aral ve Gülen Baran (Ed.), *Çocuk Gelişimi* içinde (s. 112-189). İstanbul: Yapa Yayıncılık.
- Ayaydın, A. (2011). Çocuk gelişiminde bir oyun olarak sanat ve resim. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(37), 303-316.
- Aykaç, V. (2019). Erken Çocukluk Döneminde Sanat Eğitimi, Halit Turgay Ünalın (Ed.), *Çocukta Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık* içinde (s. 2-34). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3428.
- Balkaş, G. (2020). Çocuk ve sanat ilişkisi üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kırıkkale.
- Bayraktar, İ. (2019). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesinde sanat eğitimine yönelik görüşleri. Yüksek Lisans Tezi. Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kahramanmaraş.
- Bekmezci, H., & Özkan, H. (2015). Oyun ve oyuncağın çocuk sağlığına etkisi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 5(2), 81-87.
- Bilirdönmez, K., & Karabulut, N. (2016). Sanat eğitiminin süreç ve kuramları. *Ekev Akademi Dergisi*, 65, 343-355.
- Bradbury, A., Warran, K., Mak, H. W., & Fancourt, D. (2021). The Role of the Arts during the Covid-19 Pandemic. London.
- Bulduklı, Y., & Yeşil, M. M. (2020). Media, sports and entertainment industry in the post-pandemic period, *Türkiye Bilimler Akademisi*, 959-986.
- Buyurgan, S., & Buyurgan, U. (2020). *Sanat Eğitimi ve Öğretimi*. 7. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Can Yaşar, M., & Aral, N. (2009). Sanat ürünü olarak çocuk resimleri. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 34, 24-31.
- Cevher Kalburan, N. (2011). *Erken Çocukluk Döneminde Yaratıcılık ve Sanat*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Chishti, R., Jahangir, S. F., Gul, S. N., Seemi, I., & Mujeeb, Z. H. (2017). Developmental stages of children art: a historical perspective and its implications for today's elementary art education program. *Pakistan Heritage*, 9(1), 171-184.
- Çakır İlhan, A. (1995). *Okul öncesi eğitim programlarında resim dersinin yeri*, 57-65. 20.04.2022 tarihinde <https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1029/109417.pdf?sequence=1> adresinden alındı.
- Çam, F. (2021). Yerel yönetimlerde pandemi döneminde dijital kültür sanat hizmetleri. *Akademik Hassasiyetler*, 8(16), 373-39.

Çimen, S. (2009). Yatılı ilköğretim bölge okulunda öğrenim gören kız öğrencilerinin köy-kentteki yaşamlarının resimlerine yansımalarının değerlendirilmesi (Hakkâri ili örneği). Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bolu.

Danacı Polat, B. (2021). Covid-19 pandemi sürecinde müzelerde çevrimiçi (online) eğitim etkinliklerine yönelik bir değerlendirme: İstanbul ve Newyork. *Journal of Arts*, 4(3), 177-188.

Diñçeli, D. (2020). Yaratıcılık ve sanat. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 8(1), 43-55.

Drake, J. E., Papazian, K., & Grossman, E. (2022). *Gravitating toward the arts during the Covid-19 pandemic. Psychology of Aesthetics, Creativity, Andthe Arts. Advance online publication*. 17.05.2022 tarihinde <http://dx.doi.org/10.1037/aca0000471> adresinden alındı.

Ece, Ö. (2020). Pandemi sırasında ve sonrasında kültür-sanat. *Trtakademi*, 5(10), 882-887.

Ekinci, B. (2021). Covid-19 salgını sürecinde çevrimiçi gerçekleştirilen müze eğitimi ve uygulamaları dersindeki öğrenci ürünlerinin incelenmesi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, 3(1), 56-73.

Ercivan Zencirci, D. (2012). Okul öncesi dönemde resim eğitimi dersi kolaj uygulamaları. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(13), 76-90.

Erim, G., & Caferoğlu, M. (2012). Görsel sanatlar eğitimi dersinin zihinsel engelli çocuklara katkısının özel eğitim öğretmenlerinin görüşleriyle belirlenmesi. *Uludağ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 321-342.

Geçen, F. (2018). Çocuğun gelişim basamaklarına göre figürleri ele alma biçimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 60-83.

Gerald Mason, E. (2020). 15.17.2022 tarihinde <https://www.verywellhealth.com/creative-activities-covid-19-5083408> adresinden alındı.

Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., & Katrancı, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının fiziksel, içerik ve resimlemem özellikleri açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 196.

Güler, Z. (1990). Sanat ve sanatsal yaratma. *Kurgu*, 8(2), 308-316.

İnan, H. Z. (2018). Okul Öncesi Dönemde Fiziksel Gelişim ve Motor Gelişimi, Berrin Akman (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim (Çok Kültürlü Bir Bakış Açısı)* içinde. (s..208-213). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

İşler, A. Ş. (2003). Okul öncesinde disiplin temelli sanat eğitiminin uygulanabilirliğinin kuramsal temelleri ve çocuk gelişimi açısından önemi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 35-54.

Jones, M. (2020). Artistic stages of development and mental age in intellectually disabled adults. Master thesis. 10.03.2022 tarihinde <https://scholars.smwc.edu/handle/20.500.12770/180> adresinden alındı.

Kahraman, A. D. (2007). Sınıf öğretmenlerinin görsel sanatlar dersi programının uygulanmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Kahraman, M. E. (2020). Covid-19 salgınının kültür ve sanat organizasyonlarına etkisi. *Yıldız Journal of Art and Design*, 7(1), 84-99.

Kahraman, Z. (2021). Sanal müzecilikte yeni yaklaşımlar. *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 3(2), 145-160.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kasapoğlu Akyol, P. (2020). Covid-19 küresel salgın dönemi ve sonrası müze etkinlikleri. *Milli Folklor*, 127, 72-86.

Kaya Deniz, A. (2020). Covid-19 salgını sürecinde dijitalleşen eğlence anlayışı: çevrim içi konserler. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 191-206.

Kılıçarslan, Ö. (2010). 10-12 yaş grubu öğrencilerinin görsel sanatsal dersine bakış açılarında sosyo-ekonomik ve kültürel öğelerin etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kutluer, G. (2015). Gelişim süreçlerinde çocuk resminin yeri. *Ekev Akademi Dergisi*, 19(63).

Lloyd, K. (2017). Benefits of art education: a review of the literature. *Scholarship and Engagement in Education*, 1(1), 6.

Mak, H. W., Fluharty, M., & Fancourt, D. (2021). Predictors and impact of arts engagement during the Covid-19 pandemic: analyses of data from 19,384 adults in the Covid-19 social study. *Frontiers in Psychology*, 12, 1-17.

Mason, A, Narcum, A., & Mason, K. (2020). Changes in customer decision-making resulting from the Covid-19 pandemic. *Journal of Customer Behaviour*, 19(4), 299-321.

Mercin, L., & Alakuş, A. O. (2007). Birey ve toplum için sanat eğitiminin gerekliliği. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 14-20.

Metin, K. (2019). Şematik dönemdeki çocukların sanatsal gelişiminde çok alanlı sanat eğitiminin yeri. Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyon.

Noble, K. (2021). Challenges and opportunities: creative approaches to museum and gallery learning during the pandemic. *International Journal of Art & Design Education*, 40(4), 676-689.

Ocak Karabay, Ş., & Bilir Seyhan, G. (2017). Okul öncesi öğretmen adayları için görsel sanat eğitimi ve estetik. *Sanat Eğitimi Dergisi*, 5(2), 213-236.

Ortaç, Ö. (2021). Yeni medya teknolojilerinin müze farkındalığı üzerindeki etkisi: Covid-19 pandemi sürecinde Türkiye'deki sanal müzeler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Owens, J. (2022) 15.17.2022 tarihinde <https://www.artworkarchive.com/blog/how-to-experience-art-culture-during-coronavirus> adresinden alındı.

Özer, S. (2013). Sanat eğitiminin risk altındaki çocuklar üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi. Malatya.

Öziskender, G. (2011). Orff yaklaşımı ile yapılan okul öncesi müzik eğitiminin öğrencilerin sosyal becerilerin gelişimine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Özkan, B., & Girgin, F. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin görsel sanat etkinliği uygulamalarını değerlendirmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges-December*.

Özyürek, A., & Çetinkaya, A. (2021). Covid-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn- çocuk ilişkisinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.

Pera Müzesi (2022). 15.17.2022 tarihinde https://www.peramuzesi.org.tr/pera-ogrenme/program/bir-zamanlar-bizans/3311?gclid=CjwKCAjwp7eUBhBeEiwAZbHwkdpczb11jI8iCHijbCpr7jMB4APlnvtphiZmsOv6eac_OJ4MfoqoRoCISEQAvD_BwE adresinden alındı.

San, İ. (2019). *Sanat ve Eğitim*. 5. Baskı. Ankara: Ütopya Yayınevi.

San, İ. (2020). *Çocuk ve Sanat*. 3. Baskı. İstanbul: Yeni insan Yayınevi.

Stewart DeRosa, L. (2022). 15.17.2022 tarihinde <https://www.artworkarchive.com/blog/art-making-activities-for-your-kids-during-covid-19> adresinden alındı.

Sullivan, M. (2015). Examining Lowenfeld's theories and his contributions to the field of art therapy. Thesis. 12.06.2022 tarihinde <https://hdl.handle.net/1805/6478> adresinden alındı.

Sürme, M., & Atılgan, E. (2020). Sanal müzede sanal tur yapan bireylerin memnuniyet düzeylerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1794-1805.

Taşkesen, S., & Uzuner Yurt, S. (2018). Ortaokul öğrencilerinin çizgisel gelişimleri ve yaratıcı yazma becerileri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(26), 433-446.

Trakya Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (2022). 15.17.2022 tarihinde <https://guzelsanatlar.trakya.edu.tr/news/uluslararasi-sergi--pandemik-ilhamlar> adresinden alındı.

Ülger, E. (2013). Platon'un sanat kuramının düşünsel evrimi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 15-28.

Ünal, F. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların sanat çalışmalarını değerlendirmesi. *Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*, 3(4), 49-71.

Vickers, H. G. (2021). *A comparative study of rhoda kellogg's children's artistic development research*. Doctoral dissertation. 17.07.2022 tarihinde https://hammer.purdue.edu/articles/thesis/A_Comparative_Study_of_Rhoda_Kellogg_s_Children_s_Artistic_Development_Research/17144597 adresinden alındı.

Wahyuningsih, S., Nurjanah, N. E., Rasmani, U. E. E., Hafidah, R., Pudyaningtyas, A. R., & Syamsuddin, M. M. (2020). STEAM learning in early childhood education: a literature review. *International Journal of Pedagogy and Teacher Education*, 4(1), 33-44.

Yıldız, S., & Bektaş, F. (2021). Covid-19 salgınının çocukların boş zaman etkinliklerinde yarattığı değişimin ebeveyn görüşleriyle değerlendirilmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 26(1), 99-122.

Yolcu, E. (2021). *Sanat Eğitimi, Kuramları ve Yöntemleri*. 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.